

Питання теоретичні

Іван Фізер

ЗУСТРІЧІ ЧИ ЗІТКНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ІЗ ЗАХІДНИМИ МЕТОДОЛОГІЧНИМИ СТРАТЕГІЯМИ*

Короткий історичний екскурс. 1904 року в Київському університеті Св. Володимира проф. Володимир Перетц започаткував “Семинарий русской филологии”, з якого вийшли видатні дослідники давньої та нової української літератури. Згадаймо хоча б В.Адріанову-Перетц, О.Багрія, Л.Білецького, М.Гудзія, О.Дорошкевича, І.Огієнка, П.Филиповича, Д.Чижевського, М.Зерова, Б.Якубського та ін. По жовтневій революції, упродовж 20-х років, цей семінар поступово розгромлювався: Л.Білецький, О.Бургард, І.Огієнко, Д.Чижевський емігрували; М.Драй-Хмару, П.Филиповича, М.Зерова було репресовано, а в 1937-му розстріляно. У 1934 р. В.Перетца звинувачено в буржуазному націоналізмі й заслано до Саратова, де через рік він помер.

Того ж року соцреалізм було затверджено єдиною та обов’язковою парадигмою для всіх видів мистецтва. Цим українська філологія перетворилась на інструмент марксистсько-ленінської ідеології. Яких фізичних, мистецьких та інтелектуальних збитків наробила ця ідеологія, загальновідомо. Зазначу тільки, що від рівня інтенсивності ортодоксії цієї ідеології, зокрема у 30-х і повоєнних роках, буквально залежали життя і смерть кожного українського письменника і вченого-філолога, який би осмілювався, свідомо чи випадково, засумніватись у її правоті. На межі 1950–60-х років, під час хрущовської відлиги, а потім у 1980–90-х, під час горбачовської перебудови, ця ідеологія була менш нав’язливою. Нарешті, 1991 року настав колапс радянського режиму, а з ним і соціалізму. З казематів і спецховищ, за М.Наєнком, стали повертатися “заарештовані” в часи панування соцреалізму твори й дослідження багатьох письменників і літературознавців — М.Грушевського, С.Єфремова, Б.Лепкого, М.Возняка, Я.Гординського, Л.Білецького, М.Зерова, П.Филиповича, М.Драй-Хмари, М.Гнатишака, Д.Чижевського та ін”¹. Але поряд із поверненням цих творів височіли гори трупів, гори зламаних душ, ледь жеврів попіл національної духовності. У тому попелі дослідники літератури активно почали розшукувати найтепліші жаринки, щоб знову розкласти справжнє багаття наукового літературознавства.

Звичайно, коли шукати історичний початок української філології деінде, ніж у Києві, то їй буде понад 200 років, бо вже в 1787 р. у Львівському університеті існував *Studium Ruthenum*, який у 1848 р. формально перетворився на кафедру україніки. До речі, на цій кафедрі Яків Головацький виступив із трьома викладами про “руську словесність” (1849). А ще до того, у 1837 р., гурт львівських семінаристів (М.Шашкевич, І.Вагилевич, Я.Головацький), відомий як “Руська трійця”, опублікував у альманасі “Русалка Дністрова” статті про стан і долю народної та літературної творчості.

* Доповідь, виголошена 29 червня 2005 р. на 24-й українознавчій конференції в Іллінойському університеті (м. Шампейн, штат Іллінойс, США).

¹ Наєнко М. Історія українського літературознавства. — К., 2001. — С.312.

Але найпотужнішим стимулом до становлення української філології стала поява “Кобзаря” Т.Шевченка в 1840 р. М.Костомаров у “Огляді творів, писаних малоросійською мовою” сказав, що в “Кобзарі” “весь народ говорить устами свого поета: душа його пройнялася співчуттям і тотожністю стану свого і загальнолюдського почуття; разом з порухами серця, що належить поетові, органічно злилися порухи, що властиві кожному, хто буде здатний йому співчувати”². Цей “Огляд”, як доречно твердить М.Наєнко, “був першим науковим узагальненням ідейно-естетичних принципів нової української літератури, яка в першій половині XIX ст. пов’язала свою долю з духовністю свого народу і цим самим влилася в сім’ю європейських літератур”³.

Услід за Костомаровим як літературним критиком пішли П.Куліш, І.Нечуй-Левицький, М.Дашкевич, М.Петров, О.Огоновський, І.Франко, О.Потебня, М.Драгоманов, С.Єфремов і багато менш колоритних постатей.

Повертаючись до “Семинария русской филологии” в Київському університеті як колись інститутської філології в Україні ще раз нагадаю, що в 1996 р. його відновлено на філологічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Загальна тема — “теоретичні і методологічні проблеми літературознавства.”

Зустріч із недалеким минулим. Після цього короткого екскурсу в історію перейдемо до зустрічі сучасної української філології з тим її недалеким минулим, що передувало ідеологічній регламентації літератури і критики, з періодом “Розстріляного відродження” 1920-х років, з шістдесятництвом, з діаспорною критикою 1940–50-х рр. і, нарешті, з модерним і постмодерним новаторством. Усе це треба було терміново пригадати, осмислити й пояснити. Та чи готова була на це українська філологія в перших роках своєї свободи? Думаю, що не зовсім, бо хоч вона й позбулась радянського історизму, проте й далі, либонь за інерцією, залишалась наукою радше у смислі нормативного знання, ніж інтерпретаційного припущення. Крім цього, чимало українських філологів швидко підмінили марксистську ідеологію національною ідеєю, що народилась у лоні шістдесятництва. Чого саме так? Дуже переконливу відповідь на це питання дає Т.Гундорова: на її погляд, шістдесятництво пропонувало світогляд, базований на своєрідній утопії здорового глузду, правді, на людськості в людині. Одне слово, на синтезі народної та інтелігентської культур. Ключовою статтю у цій синтезі був і є Шевченко. “Отож, критика культури, яка сформувалась в межах українського шістдесятництва і яка стала принциповою для розбудови нинішнього академічного літературознавства, апелює до національної ідеології, поміркованого модернізму й поміркованого формалізму, а також органічності національної культури”⁴. Погодимось, що ця критика багато в чому відлунює концепцію “органічно-національного стилю” Ю.Шереха. Не зовсім погоджуюсь із Т.Гундоровою в тому, що віра шістдесятників насправді була інтелектуальною *утопією*, згідно з якою “розумом можна змінити, виправити світову гармонію”. Я не бачу цієї утопії у творчості молодих поетів — І.Драча, М.Вінграновського, Л.Костенко, у критичних статтях І.Світличного (“Людина приїздить на село”), Л.Кореневича (“Велика сила прикладу”), О.Ставицького (“Як у житті”) та ін. Зате пригадую, що ця поезія і критика спровокували жваву й широку полеміку на захист національної ідеї і що у другій половині 1960-х років її брутально змістило “єдино правильне марксистсько-ленінське літературознавство”. І ще пригадую, що це зміщення збіглося з масовими арештами української інтелігенції, котра поділяла цю віру. Жертвою репресій став і І.Дзюба, автор “Інтернаціоналізму чи русифікації”, як і В.Стус, котрий виступив проти цих репресій і заплатив за цей героїчний виступ своїм життям. Але не пройшло навіть одне десятиліття після цієї веремії, як уже почали з’являтися каяття тих письменників і літературознавців, котрі засуджували

² Костомаров М. Словянська міфологія. — К., 1994. — С.292.

³ Наєнко М. Цит. праця. — С.61.

⁴ Гундорова Т. Методологічний тиск // Критика. — 2002. — №12. — С.15.

національну ідею та кон'юктурно, в угоду можновладцям, трактували творчість окремих майстрів художнього слова. Ось декілька прикладів: каяття М.Бажана стосовно творчості Ю.Яновського (“Думи і спогади”), С.Крижанівського — творчості М.Рильського (“Ми пізнали неповторний час”), Л.Новиченка — творчості П.Тичини (“Тичина і його час”). Усе це було передвістям банкрутства соцреалізму у всіх сферах мистецької творчості, а це банкрутство прийшло з приходом до влади М.Горбачова.

Готовність української філології на виклик. Але чи стала українська філологія раптом розкутою? Що вона стала відверто антитетичною до соцреалістичного сервілізму — у тому сумніву немає. Однак її застереження щодо методологічного плюралізму викликала настороженість до формалістичних теорій та методологій, що йшли в Україну із Заходу. Стикаючись із ними, вона ставала в наступальну позицію, закликаючи до встановлення, за О.Пахльовською, амортизуючих механізмів самозахисту культури перед загрозою “етичної, естетичної і термінологічної дезорієнтованості гуманітарної сфери”⁵ до “протистояння”, за М.Наєнком, “розгулу методологій”, до, за І.Дзюбою, “штовханни на методологічному полі”. Зважте, ці три науковці — помірковані голоси в українській філології, а що вже казати про таких консервативних, як А.Дністровий, Д.Стус, чи історик Я.Дашкевич, який закликав до боротьби з постмодерною хворобою, “небезпечною для суспільства не лише національним індеферентизмом, а й застосуванням певного безвідповідального способу мислення в політиці та економіці”⁶. Ці заклики, ачи помірковані, чи нестримані, ще й сьогодні не вгамували потяг української філології до західного, зокрема французького методологічного новаторства. Це, зокрема, помітно у феміністичній критиці. С.Павличко зазначила, що “завдання феміністичної критики полягало й полягає не просто в протиставленні себе “фалічній критиці”, а у відтворенні об’єктивної картини, об’єктивного сенсу літературного твору. Тобто феміністична критика значно ширша, ніж просто критика чоловічого шовінізму і сексизму певних літературних творів”⁷. Саме такий розширений підхід до феміністичної проблематики наявний у критичних працях О.Забужко (“Хроніки від Фортінбраса”), В.Агєсвої (“Поетеса зламу століть”), Н.Зборовської (“Феміністичні роздуми”), Т.Гундорової (“Femina Melancholica”). На відміну від прагматичного американського фемінізму, український фемінізм, так як і континентальний, тяжіє до психоаналітичного, філософського й антропологічного осмислення жінки-письменника й жінки-літературного протагоніста.

Піонером у застосуванні західних методологічних стратегій була С.Павличко. У монографії “Дискурс модернізму в українській літературі” (1997) вона розглянула український модернізм або модернізми з позиції Фрейда, Ніцше, Адорно, Габермаса, Фуко. Вона висунула тезу, що універсального, канонічного визначення модернізму, зокрема й українського, немає, бо він завжди виникав естетично й історично в іншому контексті. Саме тому він поліморфний. Не згоден я з її настійливою атакою проти народництва як нібито найбільшого лиха в нашій літературі, бо воно суперечить її контекстуальному та поліморфічному визначенню модернізму. За таким визначенням, у зіставленні з тим, що йому передувало, народництво можна теж вважати модерним, або, за твердженням С.Андрусів, “якщо вважати народництво лише синонімом примітивності та провінційності, то справді цей “Картаген”, як писав Ю.Шевельов, мусить бути зруйнований. Але зміст його значно ширший, і, як більшість понять у гуманістиці, амбівалентний”⁸. Не згоден я з твердженням С.Павличко і про те, що творчість М.Костомарова була зумовлена маніакальною депресією та фобіями, І.Нечуя-Левицького — аналеротизмом, О.Кобилянської та Лесі Українки — лесбіянством,

⁵ Кіно-Театр. — 2001. — №5. — С.2–3.

⁶ Пам’ять століть. — 2000. — №4. — С.6.

⁷ Павличко С. Чи потрібна українському літературознавству феміністична школа? // Слово і Час. — 1991. — №6. — С.12–13.

⁸ Андрусів С. Сучасне українське літературознавство // Слово і Час. — 2004. — №5. — С.49.

М.Хвильового – патологічною нестабільністю. Щоб робити такі твердження, слід мати професійну, медичну кваліфікацію, але навіть коли б С.Павличко й мала їх, то, за відсутністю клінічних даних, вона б не наважилася ставити такий діагноз. Усе це тхне риторичним психологізмом радше, ніж доведеним висновком.

Більш переконливо, ніж С.Павличко, представила модернізм В.Винниченка, Лесі Українки та І.Франка з позиції постмодерної інтерпретації Т.Гундорова в монографії “Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація” (1997). Це майстерно написана монографія, але, як на мене, теж не без певних проблем. Зокрема, в тому, що вона використовує постмодерні стратегії (Ю.Кристевої, Р.Барта, Ж.Делюза, М.Фуко) як епістемологічно бездоганні й тому застосовні до текстів цих українських класиків. Краще було б виявити чи заперечити цю міродайність інференційно, ніж апіорно. А все ж таки, що нового привнесла Т.Гундорова в українську філологію цією монографією? Відповідь закодована в її заголовку. Отже, згідно з Гундоровою, поетично чи естетично виражене слово не так реферативне, як передусім екстатично-естетично виражальне. “У Франка воно виражає його індивідуалізм, у Лесі міфологізм її тіла, у Винниченка гностичне шукання за світотворенням. У Лесиній драмі, “У пущі”, слово не називає, не перетворює на картину, як це властиво класичному дискурсу, воно пронизане варіативністю, грою мови, що її несе в собі діалог хору, який уособлює неминуче і повне знання, та минушого часткового знання, вираженого індивідуальною мовленевою практикою”⁹.

Який вплив мала “Дискурсія...” Т.Гундорової на академічну критику в Україні? Коли судити за періодикою, то незначний. Це, либонь, пояснюється тим, про що я згадував попередньо – застережністю української філології до методологічного плюралізму, а, можливо, ще й тим, що сама Т.Гундорова не виявила достатньої ініціативи для її популяризації. А можливо, у першу чергу, тому, що вона дослідник, а не пропангандист своїх ідей. І пізніша монографія “*Femina Melancholica*”, за власним окресленням, “перше психоаналітичне дослідження творчості та інтелектуальної концепції Ольги Кобилянської на тлі європейського феміністичного руху”, а не, як можна було очікувати, проявлення слова.

Зустріч з міфологічною критикою. Менш суперечливою була зустріч української філології з міфологічною методологією. Чому? Бо в історії української критики ця методологія, правда в радикально іншому теоретичному ключі, не була новаторською, адже вже в XIX ст. представники харківської школи І.Срезневський, М.Костомаров, А.Метлинський, спираючись на німецьких романтиків, братів Шлегелів, доводили схожість поезії та міфу. У наш час, у 1982 р., започаткував цю методологію Г.Грабович монографією “Поет як міфотворець. Дослідження символіки в Тараса Шевченка” (“*The Poet as Mythmaker. A study of Symbolic Meaning in Taras Shevchenko*”). У ній він поєднав структурно-антропологічний підхід до міфу К.Леві-Строса з онтогенезою Фрейда. Але чи таке поєднання міродайне? Навряд, бо міф в етнології, за Леві Стросом, зумовлений філогенетично, цебто расово, а згідно з Фрейдом – індивідуально. То який же тоді міф Шевченка? Колективний чи індивідуальний? Ця концептуальна суперечність – основний недолік цієї монографії. З неї випливають усі її похідні суперечності. Друга міфологічна праця, яка привернула до себе увагу, це “Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу” (1997) О.Забужко. У ній така ж, коли й не більша, суміш авторського та колективного міфу, взята в Юнга, Еліаде та Дені де Ружмона. Тому не дивно, що Т.Шевченко в інтерпретації Забужко то національний пророк, борець за Україну, ворог Малоросії, то упир, заложний мрець, деполітизатор, універсаліст. Міфологічний підхід до творчості Шевченка наявний також у працях М.Шах-Майстренко “Шевченко і антична культура” (1999), В.Пахаренка “Незбагнений апостол” (1999), В.Нарівської “Національний характер в українській прозі 50–70 років ХХ ст.” та ін.

⁹ Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. – Львів, 1997. – С. 243.

Зустріч з постмодерною критикою. Про зустріч української філології з постмодерністською критикою говорити не доводиться, адже фактично такої розгорнутої, як на Заході, в Україні не було. “Проявлення слова...” Т.Гундорової було швидше за все спецкурсом про постмодернізм. Зрештою сама дослідниця, через п’ять років після “Проявлення...”, ствердила, що “українські критики-літературознавці, переживши інформаційний бум нових методів, імен та понять, вироблених на Заході”¹⁰ постмодерністами не стали. А крім того, в той час, коли молоді українські письменники і критики захоплювалися постмодернізмом, Захід уже відходив від протистояння модернізму й постмодернізму, розчиняючи їх в гіпермодерності, яка наголошувала на ролі технології у складних процесах сучасного життя, на швидкій зміні знакових систем і символів технічних мов, на зниканні суб’єкта, ідентичності, раціональності й навіть недійсності (unreality). Сьогодні Т.Гундорова сама ставить питання про кризовий стан науки про літературу й вихід із нього. “Може, екзистенційна інтерпретація літератури, що несе в собі моральне знання, про яку говорить сьогодні і західне літературознавство” є таким виходом? Але ж “моральність, – зазначає вона, – як критерій інтерпретації залякує просвітницьким ригоризмом і категоричністю. Лаканівський психоаналіз поставив нас перед жахом Реального, яке виявляється страшнішим за будь-яку літературну фантазію”¹¹. То що ж тоді? Виходить, що критичний плюралізм з усіма його позитивами й негативами залишається єдиною альтернативою для української філології.

Сучасний стан. У світлі всього сказаного, якою уявляється українська філологія на сьогоднішньому етапі? Понад рік тому С.Андрусів, так охарактеризувала цей стан: “Українське літературознавство, культура взагалі, переживають нині такі самі трансформаційні процеси, як і все суспільство, хіба що з трохи меншими зсувами в патологію. І це не дивно, адже культура, де неможливо тут-і-зараз мати великі гроші чи владу, залишилась поза сферою зацікавлень тих сил, які витворили сумнозвісний український “державницький” феномен, але водночас не можуть не відчувати на собі його деструктивного впливу. Взагалі ландшафт сучасного українського літературознавства виглядає поділеним на дві основні методологічні зони – *традиційне /новаторське*, що їх можна прочитувати і як колоніальне/постколоніальне; тоталітарне/посттоталітарне; радянське/українське; академічне/інтерпретаційне; моно-поліметодологічне тощо. Усе визначають ідеологія-методологія-термінологія, крізь призму яких дивляться на цей об’єкт”¹². Ця характеристика, хоч уже однорічної давності, необов’язково датована, бо пізнавальна здатність людини не міняється раптово, через день, і тому вважати, що з помаранчевою революцією стан української філології радикально змінився – передчасно. За інерцією він триватиме ще якийсь час. Ідеологія-методологія-термінологія ще й далі визначатимуть її методологічну бінарність. Переконали, що українське літературознавство, так само як і літературознавство в інших демократичних державах, розвиватиметься в термінах людських і матеріальних ресурсів, інституційних структур, культурологічної політики уряду та наявності супра-національних парадигм.

Про людські ресурси тоді ж Стефанія Андрусів сказала таке: “Старші (українські філологи. – *І.Ф.*) “традиціоналісти”, “народники”, “націонал-патріоти” тощо переважно невротизовані, закомплексовані, застрашені й розгублені”. Молодші, “замість того, щоб удосконалювати власну методологію, писати вартісні тексти, підносять себе у власних очах приниженням, підважуванням гідності, авторитету й компетентності своїх супротивників”¹³. Наскільки актуальне сьогодні таке окреслення, не збираюся коментувати. Скажу тільки, що статистично воно не доведене, хоч у загальних вимірах, можливо, й не позбавлене правди. Я б децю притупив його різкий тон. На основі мого досвіду, старша генерація філологів

¹⁰ Гундорова Т. Методологічний тиск. – С.17.

¹¹ Там само.

¹² Андрусів С. Цит. ст. – С.48–49.

¹³ Там само. – С.49.

більш поміркована у своїх судженнях, більш скептична до західних теоретичних інновацій, менш озброєна іноземними мовами та комп'ютерною технологією. Не знаю і тому не твердив би, що вона невротизована, застрашена та розгублена, бо довести це можна тільки статистичним опитуванням або психологічним тестуванням. Молодші філологи, погоджуюсь із С.Андрусів, дещо самопевні у своїх судженнях, але це не обов'язково їхній недолік, а притаманна молодим людям риса взагалі. Між ними, і це мене дуже тішить, існує чимало талановитих і надійних дослідників. Не враховує ця діаметрально протилежна характеристика і проміжну групу філологів, яку не можна зарахувати до цих двох категорій ні хронологічно за віком, ні інтелектуально за якістю їхньої наукової діяльності. Маю на увазі таких вчених-філологів (набір дуже довільний), як М.Жулинський, Д.Наливайко, Т.Гундорова, М.Наєнко, В.Моренець, М.Ільницький, Р.Гром'як, В.Агеєва, А.Ткаченко, Л.Скупейко, Г.Клочек, М.Сулима, Я.Поліщук і чимало інших. Кажу це на основі свого педагогічного досвіду як автора циклу лекцій в Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України та участю в магістерській програмі НаУКМА, а також як опонента декількох кандидатських дисертацій та й мого знайомства з їхніми працями.

Що ж до матеріальних ресурсів, так сьогодні бути філологом в Україні рівнозначно бути злидарем. Щоб вижити, чимало філологів читають курси за сумісництвом у декількох вузах, бігають з вуза у вуз. Читаючи аспірантський курс у НаУКМА впродовж семестра, я не мав змоги зустрітись з колегами, бо більшість із них були сумісниками без постійного місця праці, без кабінетів. Я запитував себе, як за таких умов можна зосереджено й систематично працювати? Саме тому українська філологія у вузах та в Інституті літератури, щоб розвиватись і функціонувати на оптимально високому рівні, мусить задовільно фінансуватись, бо вона, так як і гуманітарії взагалі, не декорація до чогось іншого, а вагомий компонент універсальної пайдеї.

Розвиток української філології залежатиме також від гуманітарної політики уряду, оскільки наука і освіта в Україні входять у компетенцію та обов'язок держави. Саме тому йдеться тут про створення державою такої діанії і такої пайдеї, цебто такої інтелектуальної парадигми й такої системи освіти, які б максимально враховували інтелектуальні, етнопсихологічні, моральні й утилітарні аспекти української нації. У такому контексті гуманітарної політики, і тільки в такому, українська філологія матиме можливість росту і функціонування.

Діаспорна філологія. Хочу сказати ще декілька слів про участь діаспорних філологів у розвитку материкової української філології. Допоки материкова філологія була ізольованою від світу й перебувала під диктатом соціалізму, то поділ на материкову та діаспорну філологію був і виправданим, і необхідним. Справді, українські філологи поза межами радянської України здійснювали те, у чому материковим було не тільки відмовлено, а й суворо заборонено. Сьогодні такий поділ безглуздий. На жаль, існують ще такі Дон Кіхоти і там, і тут, які за інерцією чи із суб'єктивних міркувань і далі наполягають на протиставленні. На щастя їх тільки одиниці. В Україні відбулися і продовжують відбуватися далекосяжні політичні, ідеологічні та концептуальні зміни, які ставлять радянську гуманістику з голови на ноги. У діаспорі потреби на таку трансформацію не було, однак тут відбулись і продовжують відбуватися генераційні зміни. Зменшилась до загрозливого мінімуму кількість вчених-гуманітаріїв в системі вищої освіти, понизився, теж до загрозливого мінімуму, інтерес молодшої генерації до гуманітарних наук, і філології зокрема. Сподівання на те, що з усамостійненням і десовєтизацією України покращає культурологічна сфера діаспори, не здійснилися. Можливо, саме навпаки. Вільна Україна не тільки наполегливо вимагала від діаспори матеріальної допомоги, а й зі свого боку не змогла встановити й легітимізувати ділові стосунки з нею. Усе це позбавило громадські та наукові структури діаспори їхньої попередньої вітальності та динаміки. У США Гарвардський інститут, що на зорі свого існування проектувався як мегаукраїнознавчий центр на Заході, звів свою діяльність до літньої школи та доповідей учених з України, Українська вільна академія наук (УВАН) та Наукове

товариство ім. Т.Шевченка (НТШ), провідні наукові установи діаспори, а раніше й палкі захисники науки в Україні, стали більш громадськими, ніж науковими. Про діяльність їхніх філологічних секцій говорити сьогодні можна тільки в минулому часі. Українські програми в канадських та американських університетах зведені до викладання мови, загального курсу історії чи культури. Канадський інститут, не будучи переобтяженим педагогічною роботою, зосереджений на перекладі історії М.Грушевського англійською мовою та на електронній версії енциклопедії українознавства. Сумарно у цій переважно педагогічній діяльності, української філології надто мало. В Європі ситуація ще сумніша. УВУ ще до цього часу так і не діждався ні фінансової допомоги з боку уряду України, ні його інкорпорації в систему вищої освіти. Українська програма в Римському університеті, яку очолює Оксана Пахльовська, єдина на весь європейський континент.

Отже, чи здатна українська діаспора за такого стану речей бути рівноправним партнером інституційної української філології? Звичайно, ні. Однак окремі вчені в діаспорі, а їх уже і не так багато, не тільки можуть, а й повинні працювати в тандемі з материковими. До речі, Г.Грабович, єдиний літературознавець в Гарвардському центрі, вже довгий час редагує журнал “Критику” в Києві. Він, як писала С.Андрусів, “привніс у нашу науку про літературу дуже корисні, ще недавно малодоступні в першоджерелах західні методології”, але з виразними реліктами східної нетолерантності й нетерпимості, як теж східної — манери згущення, демонізації рис супротивника й поділу наукового світу на “ми-вони”¹⁴. Долучуюсь до цього і скажу, що такої участі філологів із діаспори українська літературознавча наука навряд чи потребує.

Центральний чи маргінальний статус. І ще: на який публічний статус може розраховувати українська філологія в атмосфері агресивної ринкової економіки, посиленої комерціалізації інформаційного й мистецького поля, жорсткої конкуренції за увагу читачів, глядачів і слухачів? За аналогією до західних країн, у всякім разі не на центральний, а більш за все маргінальний. Чому? Бо література, об’єкт її уваги, як правило, у такому контексті, перестає бути, за метафорою американського вченого М.Абрамса, “дзеркалом і лампою”. Ми вже бачили, що українська література впродовж першого десятиліття незалежності України видимо деепістемологізувалась, себто перестала бути і синхронним, і діахронним джерелом правди, неважливо, як вона споруджена. Сьогодні таку епістемологічну функцію, на академічному рівні, виконують усі три гілки науки, а на популярному — засоби масової інформації. Що ж тоді залишається для філології? Те, про що доводила естетика від Аристотеля до наших днів, себто мистецька імманентність літературного твору. Спрямованість філології саме на цю імманентність, до того ж озброєна певним термінологічним апаратом, не може успішно діяти на ринку громадської прагматики, її місце у стінах академічних установ. Захищена тут академічною свободою, вона може розвиватись і як наука, що змагає до одного онтологічного визначення, і як інтерпретація, що постулює плюралістичність такого визначення. Тут і тільки тут їй гарантований високий інституційний статус, тут вона *sine qua non*.

¹⁴ Андрусів С. Цит. ст. — С.49.

м. Нью-Бронзвік, США

